

Measurement of Satisfaction Level in Businesses Getting Insentives in the Province of Isparta*

Turgay OYMAN¹

Keywords

Incentive
Concept,
Incentive
Concept in
International
Institutions,
Effects of
Incentives,
Satisfaction in
Incentives

Abstract

State incentives have an important position in the implementation of development strategies of states and directing resources properly. In addition to development priorities, determining the wishes and needs of the beneficiaries and their satisfaction levels should also be evaluated in order to ensure the effective use of incentives. This approach will increase the desire of businesses to benefit from the incentives and will contribute to the achievement of the objective of incentives. In this study, the measurement of satisfaction levels of companies benefiting from the incentives in Isparta province was aimed.

Isparta İlinde Teşvik Alan İşletmelerde Memnuniyet Düzeyinin Ölçülmesi*

Anahtar

Kelimeler

Teşvik Kavramı,
Uluslararası
Kuruluşlarda
Teşvik,
Teşviklerin
Etkileri,
Teşviklerde
Memnuniyet

Özet

Devletlerin kalkınma stratejilerinin uygulanmasında ve kaynakların amacına uygun yönlendirilmesinde devlet teşvikleri önemli bir konuma sahiptir. Teşviklerin etkili bir şekilde kullanımının sağlanabilmesi için kalkınma önceliklerinin yanında, faydalanıcılarının istek ve ihtiyaçlarının belirlenmesi ve memnuniyet düzeylerinin değerlendirilmesi de gerekmektedir. Bu yaklaşım işletmelerin teşviklerden faydalanma isteğini artıracak ve teşviklerin amacına ulaşmasına katkı sağlayacaktır. Bu çalışmada, Isparta ilinde teşviklerden faydalanan işletmelerin memnuniyet düzeyleri ölçülmek istenmiştir.

1. Giriş

Temel hedefi kaynakların yeniden dağıtılması, yani ekonomik faaliyet ve davranışların daha faydalı olduğu düşünülen alanlara yönlendirilmesi olan

* Bu çalışma, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Turgay OYMAN tarafından tamamlanan ve Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından 3415-YL-12 No'lu yüksek lisans projesi ile desteklenen "Isparta İlinde Teşvik ve Destek Alan İşletmelerde Memnuniyet Düzeyinin Ölçülmesi" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

¹ Corresponding Author. Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Isparta İl Koordinatörlüğü, turgayoyman@hotmail.com

teşvikler Gelişmekte olan ülkelerde gerek iç piyasanın büyütülmesi hedefleri gerekse dış piyasalara, rekabet yeteneğine sahip olarak çıkabilme yönünden yatırım oranının arttırılmasında ve ihracatın yüksek seviyelere ulaşabilmesinde önemli bir yere sahiptir. Değişik alanlardaki araçların birbiriyle uyumlu bir önlem paketi olarak bir araya getirilmesi, teşvik politikalarından sonuç almayı kolaylaştırmakta ve etkinliği yükseltmektedir. Özellikle sanayileşme, istihdam, ekonomik kalkınma ve ödemeler dengesi gibi temel sorunların çözülmesi için yoğun olarak kullanılmaktadır (Duran, 1998:11-12).

Ekonominin yönlendirilmesinde ülkelerin elindeki en önemli araçlardan biri olan teşvikler elbette uluslararası kuruluşlarında ilgi alanlarından biri olmuş ve bununla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. DTÖ, AB, OECD gibi uluslararası kuruluşlar ülkelerin ekonomik amaçlarına ulaşmak için kullanacakları teşvikler ile ilgili düzenlemelerde bulunarak bu hususta düzenleyici ve kontrol edici bir rol üstlenmişlerdir. Bu kuruluşlar net bir teşvik tanımı yapmayarak teşviklerin nasıl olması ve olmaması gerektiğine ilişkin ilkeler üzerinde çalışmıştır. Bu ilkeler ışığında uluslararası ticareti bozucu, rekabeti engelleyici her türlü teşvik uygulaması kabul edilemez görülmüş, geri kalmış bölgelerin geliştirilmesi, eğitimin iyileştirilmesi, AR-GE ve İnovasyon çalışmaları gibi çalışmaların teşvik edilmesi ise uygun bulunmuştur.

Uluslararası ticari anlaşmaların ve uluslararası kuruluşların engelleyici düzenlemelerine rağmen ve bunlara uygun olarak ülkeler yatırımları çekmek, ülkede bulunan işletmeleri korumak ve bu işletmeleri daha rekabetçi bir yapıya erdirmek için teşvik uygulamalarını kullanmaya devam etmektedirler. Ülkeler arasındaki bu yarış aynı ülke içinde farklı bölge ve iller düzeyinde de devam etmekte her il kendisine daha fazla yatırım yapılmasını sağlamak için teşvik uygulamalarından daha fazla faydalanmanın yollarını aramakta mevcutlarının daha etkin kullanma yollarını araştırmaktadır.

2. Teşvik Kavramı

Kelime anlamı olarak isteklendirme, özendirme (TDK, 1988:1465) belli bir işin yapılmasına vesile olmak için sağlanan dürtü anlamına gelen teşvik kavramının (Parkin, 1994:353) aynı zamanda bir şeyin yapılmasından vazgeçirme için de kullanıldığı görülmektedir. Ekonomi literatüründe birçok farklı tanımı bulunan teşvik kavramına ülkelerin ve uluslararası kuruluşların yaklaşımları da farklılık gösterebilmektedir.

Schwartz ve Clement; tam rekabetçi özel sektör tarafından teklif edilen fiyatlardan daha düşük düzeyde mal ve hizmetlerin tüketiciler tarafından satın alınmasına olanak tanıyan veya üreticilerin gelirlerini bu müdahaleler olmaksızın kazanabilecekleri düzeyin daha üstüne yükselten devlet desteklerini teşvik olarak tanımlarken (Schwartz ve Clement, 1999:120), Ulu, teşvik kavramını; belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha fazla ve hızlı gelişmesini sağlamak amacıyla devlet tarafından çeşitli yöntemler kullanılarak karşılıklı ya da karşılıksız şekilde verilen maddi veya gayri maddi destek, yardım ve özendirmeler olarak tanımlamaktadır (Ulu, 2004:1).

Korkmaz vd. göre ise teşvik politikaları; kanunla düzenlenmiş olan özendirici, itici ve caydırıcı kural araçlarının tümünü kapsamaktadır. Teşvik politikası, kalkınma

planlarının buyurucu değil de yol gösterici nitelikte olması durumunda özel kesim girişimcilerinin istenilen doğrultuda yatırıma yönelmeleri için bulunmuş bir yöntem olarak ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla teşvikler, genel olarak özel kesimi kalkınma planına uygun davranışlara sürükleyebilmek için kamu kesiminden özel kesime aktarılan gelirler olarak ortaya çıkmaktadır (Korkmaz vd., 1989:16).

Bir mal veya hizmetin maliyetini düşürmeye yönelik devlet tarafından bir kaynak transferi olarak tanımlayabileceğimiz teşvikler devletin kaynakları ile belli bir işletmeyi ya da üretimi, üretim yöntemini, üretim ya da faaliyet konusunu etkilemek, üreticileri teşvik ve himaye etmek, rekabet gücünün artmasına katkıda bulunmak kuruluş yerini etkilemek suretiyle belli bir bölgenin gelişmesini sağlamak gibi amaçlarla, denk bir karşılık beklemeden her ne şekilde olursa olsun yapılan yardımlardır (Ertan, 2010:82).

Teşvik kavramının daha iyi anlaşılması için aşağıda belirlenen özelliklerinin incelenmesinde yarar vardır.

- Teşvik devlet tarafından genellikle özel kesime verilmekle beraber kamu teşebbüslerine de verilebilmektedir.
- Teşvikler devlete bir maliyet yükler. Bu nakdi teşviklerde ucuz kredi ve hibeler yoluyla yapılan transferler nedeniyle kamu fonlarının azalmasından kaynaklanabileceği gibi vergisel teşviklerde tahakkuk etmiş ya da gelecekte tahakkuk edecek bir devlet gelirinün bağışlanmasından kaynaklanan gelir azalması şeklinde de olabilir.
- Teşvikler devlet açısından gelir kaybı veya fon azalmasına neden olurken firmalar açısından “yarar” ifade eder.
- Teşvikler yatırımın mahiyetini, bölgesini, sektörünü, büyüklüğünü ve zamanlamasını amaçlarına araç olarak kullanılır.
- Teşvikler dolaylı ve dolaysız olarak verilebilir
- Teşvikler açık ve gizli olabilir (Özdeş, 2009:10).

Devletlerin özel teşebbüsü milli ekonominin zorunlu önceliklerine yönlendirebilmek için kullandığı teşvik mekanizmaları gerek teoride gerekse uygulamada geniş bir tartışma alanına sahiptir (Özkök, 2009:6).

Teorideki tartışmalar; devletin piyasa mekanizması işlevine ilişkin farklı tespitlerden kaynaklanmaktadır. Bu tartışmalar, piyasa mekanizmasına müdahale niteliğinde olan teşviklerin belli bir kesime (firma, sektör ya da bölge) yönlendirildiğinde haksız rekabete yol açabileceği, piyasa mekanizmasında sapmalar yapabileceği ve neticede kaynak dağılımını bozabileceği noktasında toplanmaktadır (Çiloğlu, 2000:29-30). Buna karşılık teşviklerin aslında bir devlet müdahalesi aracı olmadığı, devletin özel girişimcileri belirli alanlarda özendirip yönlendirmeye çalışmakla özel kesime müdahale etmediğini çünkü özel girişimcilerin teşviklere rağmen bildikleri yolda yürüyebildiklerini öne sürenlerde vardır (Korkmaz vd., 1989:21).

Uygulamadaki tartışmalar ise teşvik politikalarının etkinliği ve doğası gereği istismara açık kamu politikası araçları olmasından kaynaklanmaktadır. Teşvikleri

yönlendiren hükümetler tarafından ve teşviklerden istifade açısından bu uygulamaların amaçlarından uzaklaşarak haksız kullanımları söz konusu olabilmektedir. Plütokratik yapı denilen bu ilişki sarmalında hükümetler iktidar güçlerini koruyabilmek için teşvikleri ekonomik amaçları dışında çıkar ve baskı gruplarının istekleri doğrultusunda kullanabilmektedirler. Bu durumda halktan toplanan vergilerle finanse edilen teşvikler aracılığıyla toplumun bazı kesimlerine haksız kazanç transferi sağlanabilmektedir (Topal, 2006:6-7).

Sürdürülebilir yatırım teşvik stratejisinin temelinde yasal altyapının saydamlığı ve istikrarının yanı sıra vergi sisteminin uluslararası normlara uygun hale getirilmesi yatmaktadır (Küçüköğlü, 2005:187).

3. Uluslararası Kuruluşlarda Teşvik Kavramı

Teşvikler konusu uluslararası perspektifte merkantilist yaklaşım, soyut ticaret teorisi ve siyasi ekonomi yaklaşımından oluşan üç farklı görüşün kesişme noktasında yer alması nedeniyle kalıcı bir uzlaşmazlık konusudur ve teşvikler üzerine oluşturulan uluslararası kurallar bu üç görüşün değişen dengeleri ile şekillenmektedir (Messerlin,1999:161).

Uluslararası kuruluşlarda ortak bir teşvik tanımı yapılmamış olmasına rağmen yapılan düzenlemelere bakıldığında rekabet ve rekabetin önlenmesine ağırlıklı olarak atıf yapıldığı ve liberal ekonomiyi zedeleyici rekabeti önleyen uygulamaların engellenmeye çalışıldığı görülmektedir (Özkarabüber, 2003:3).

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ); devletlerin ekonomiye müdahalesi sonucu yaşanan bozulmaların önüne geçilmesi, uluslararası ticarete bir gözetim mekanizması oluşturulması ve uluslararası ticaretin düzenlenmesinde etkin bir rol üstlenen Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) sonucunda ortaya çıkmıştır. GATT'la amaçlanan himayeciliğin durdurularak, dünya ticaretinin tüm ülkelerin yararına serbestleşmesini sağlamaktır (Özkarabüber, 2003:4).

DTÖ teşvik kavramı yerine sübvansiyon kavramını kullanmaktadır (Aydoğuş, 2000:36). Sübvansiyonlar dünya ticareti üzerinde olumsuz etkileri olan ve rekabeti engelleyici özelliğinden dolayı haksız ticaretin ortaya çıkmasının en büyük nedenlerinden biri olarak görülmüş ve "gelir ve fiyat desteği uygulamaları dahil, doğrudan ve dolaylı olarak bir malın ülkeden ihracını artıracak veya bir ülke ithalatını azaltacak uygulamalar" sübvansiyon olarak tanımlanmıştır (Uysal, 2005:3).

Özellikleri Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Tedbirler Anlaşmasında (STA) belirtilen sübvansiyon tanımında anahtar kelimeler "mali katkı, hükümet veya kamu organları aracılığı ve fayda"dır. Bunlara ek olarak bu anlaşma kapsamına girebilmesi için sübvansiyonların seçici olması gerekmektedir çünkü DTÖ çerçevesinde sadece seçici olan sübvansiyonlara karşı önlem alınabilmektedir (Kural vd., 1995:10-14).

STA'ya göre sübvansiyonlar 3 kategoriye ayrılmaktadır, bunlar;

- Yasaklanmış (kırmızı ışık) sübvansiyonlar
- Karşı önlem alınabilir (sarı ışık) sübvansiyonlar

- Karşı önlem alınamayan (yeşil ışık) sübvansiyonlardır (http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm8_e.htm#subsidies, 29.11.2012).

Temel amacı birbirine yakın gelişmişlik seviyesine sahip ülkelerin oluşturduğu sosyal, ekonomik ve idari açıdan uyumlu tek bir Avrupa devleti oluşturmak olan Avrupa Birliği'nin (AB) (Kadıoğlu, 2007:4) temel ekonomik hedefi ise üye devletlerarasında tüm engellerden arındırılmış bir iç pazar oluşturmaktır. Birliğin bu amaca ulaşmak için kullandığı en etkili araç rekabet kuralları olmuştur (Uysal, 2005:11).

Teşvikler için devlet yardımları kavramını kullanan AB bu kavramı daraltacağı kaygısıyla tanımlama yapmamıştır (Kutlu – Hacıköylü, 2007:369). Devlet müdahalesinin yerine piyasa mekanizmasını yerleştiren ve bu yönde rekabet politikası oluşturan AB (Aygün, 2007:10) Roma anlaşmasında "iç pazarda bozulmayacak bir rekabet sisteminin sağlanması" amacını belirtmiştir (Aslan 1992:3). Halen AB'de topluluk kuralları ile bağdaşmayan devlet yardımlarının neler olduğu Avrupa Komisyonu ve Avrupa Topluluğu Adalet Divanı içtihatları ile ortaya konulmaktadır (İKV, 2012:62).

AB tarafından bir tedbirin devlet yardımı olarak kabul edilmesi için şu kurallara uyulması gerekmektedir.

- Devlet kaynaklarından bir transfer içermesi
- Ekonomik avantaj
- Seçicilik
- Rekabetin ve ticaretin etkilenmesi (Kocatepe, 2007:35)

Bir işletmenin yasak kapsamına girip girmediği aşağıdaki kriterlere göre belirlenir.

- Belirli işletmeleri ya da belirli ürünleri kayırması
- Rekabeti bozması veya bozma tehdidi oluşturması
- Üye ülkeler arasındaki ticaretin etkilenmesi

Avrupa Topluluğu Kurucu Anlaşmasına (ATKA) göre ortak pazarla uyumlu devlet yardımları ise şunlardır (Friederiszick vd., 2006:7-8);

- İlgili ürünlerin menşesine bağlı bir ayırım gözetilmeksizin bireysel tüketicilere yapılan sosyal nitelikli yardımlar
- Doğal afetler veya olağanüstü olayların neden olduğu zararları karşılamak için yapılan yardımlar
- Federal Almanya Cumhuriyeti'nin Almanya'nın bölünmesinden etkilenen bölgelerinin ekonomisine, bölünmenin yarattığı ekonomik zararın giderilmesi için gerekli olduğu ölçüde yapılan yardımlar.

Ekonomik gelişme yolunda uluslararası iş birliği yapılması amacına yönelik olarak belirlenen hedefler doğrultusunda hareket eden düzenleyici bir kuruluş olan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) (Karakoç, 2003:40) rekabet politikası çerçevesinde de ortak bir anlayışa ulaşmayı ve bununda üye ülkeler

arasında kurulacak bir iş birliği ile sağlanmasını amaçlamıştır.

Kuruluşun başarı ile sonuçlandığı çalışma alanlarının başında gelen rekabet politikasının mücadele alanını ise üye ülkeler arasındaki ticareti etkileyen veya sınırlayan ülke uygulamalarının kontrolü oluşturmaktadır. Teşvikler de bu bağlamda değerlendirilmektedir (OECD,2001:7).

Bir yatırımın maliyetini veya potansiyel karını etkileyerek veya yatırımla ilgili risklerini değiştirerek yatırımın büyüklüğünü, bölgesini ve sektörünü etkilemek için hazırlanan (Duran, 2003:6) selektif kredi politikaları, vergisel avantajlar (Ay, 2005:177), gibi uygulamalar OECD tarafından teşvik olarak değerlendirilmektedir.

OECD'nin teşviklere ilişkin ortak bir uzlaşısı ve işbirliği sağladığı iki önemli çalışması söz konusudur (Topal, 2006:90).

Bu çalışmalardan ilki; ihracata uygulanan sübvansiyonlar (DPT, 1995:10) ve ülkeler arasında muhtemel bir kredi yarışına sebep olabilecek uluslararası ticarete önemli engel teşkil ettiği düşünülen ihraç kredileri ve garantileridir (Eker, 1995:61). OECD bu uzlaşmada ihraç kredilerine ilişkin peşin ödenen miktarı, vade ve faiz oranları olmak üzere üç temel konuda düzenleme getirmektedir (Rude, 2000:72-73).

Çalışmalardan ikincisi ise; yabancı sermayenin teşviki için ülkelerin yapmış oldukları vergi düzenlemelerinin konu edildiği zararlı vergi rekabetine yönelik çalışmasıdır.

Bir ülkenin yabancı yatırımları ülkeye çekmek için uygulamaya koyduğu vergi teşvik tedbirleri diğer ülkelerin vergi sistemlerinde ve gelirlerinde önemli yıkımlara neden olabilmektedir. Özellikle efektif vergi oranlarını düşürmeye yönelik vergi teşvikleri buna aşırı duyarlı sermayenin bu uygulamanın yapıldığı ülkede yoğunlaşmasına neden olmaktadır (Leibfritz – Bibbee, 1997:29). Bu tür vergi uygulamalarının adil bir rekabet ortamını bozacağı düşünülerek bu uygulamaların neler olabileceği belirlenmiş (Giray, 2005:110-111) ve sonraki yıllarda bununla ilgili OECD raporları yayınlanmıştır.

Uluslararası kuruluşların yapmış oldukları anlaşma ve düzenlemelerde amaç, haksız rekabet ve devlet müdahaleleri sonucu uluslararası ticarete meydana gelecek bozulmaların engellenmesi gibi görülsede, gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini ithalata karşı koruma, rekabete dayanıklı hale getirme ve ihracatı destekleme girişimleri sonucunda bu anlaşmaların ortaya çıkması yukarıdaki resmi amaç dışında gelişmiş ülkelerin ellerindeki dış pazar paylarını yitirme endişesinin de etkili olduğunu düşündürmektedir (Çiloğlu, 1997:7).

4. Teşvik Uygulamalarının Amaç ve Gerekçeleri

Ana amaç kaynakların yeninde dağıtılması, yani ekonomik faaliyet ve davranışların daha faydalı olduğu düşünülen alanlara yönlendirilmesi olan teşvikler (Schwartz – Clement, 1992:125) hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler tarafından kullanılmaktadır (Kadioğlu, 2007:48).

Gelişmekte olan ülkelerde gerek iç piyasanın büyütülmesi hedefleri ve gerekse dış piyasalara rekabet yeteneğine sahip olarak çıkabilme yönünden yatırım oranının artırılmasında ve ihracatın yüksek seviyelere ulaşabilmesinde önemli bir yere

sahiptir. Özellikle sanayileşme, istihdam, ekonomik kalkınma ve ödemeler dengesi gibi temel sorunların çözülmesi için yoğun olarak kullanılmaktadır (Duran, 1998:11-12).

Bu ana amacın dışında teşvik politikalarının başlıca 5 hedefi olduğu varsayılmaktadır (Barbour, 2005:8).

Bunlardan ilki, teşvik politikalarının kalkınma sistemlerinin yardımları ile ekonominin kalkınma stratejilerine uygun gelişim içinde olmasının sağlanması, teşviklerin istikrar sağlayıcı bir görev yüklenmesi ve çeşitli piyasa aksaklıklarının giderilmesi (Çiloğlu, 1997:2).

İkinci hedefi, sektör politikaları aracı olarak, uluslararası rekabet gücü zayıflayan, sektörlerle destek sağlanması.

Üçüncü hedefi, Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi,

Dördüncü hedefi; bölgeler arası gelişmişlik farklarının ve dengesizliklerinin giderilmesidir (Ford – Suyker, 1990:59-60).

Son hedef olarak; ihracatın artırılması gösterilmektedir (Leblebici, 2002:5).

Bu ana amaçlar dışında Türkiye gibi AB üyeliğine aday ülkeler için teşviklerin bir başka amacı da müktesebat uyumunun yanında ekonomik olarak üyeliğe hazır duruma gelebilmek için AB standartlarının yerel işletmeler tarafından sağlanması, uyumlaştırılması ve işletmelerin birliğe üye ülke işletmeleri ile rekabete hazır duruma getirilmesinin sağlanmasıdır.

Ülkelerin benimsedikleri iktisat politikaları ve gelişmişlik farkına göre teşvik uygulamaları için öne sürdükleri gerekçeler ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre değişmektedir.

Gelişmiş ülkelerde de piyasa mekanizması tam anlamıyla ülkenin tüm ekonomik ve yapısal sorunlarına çözüm olamamaktadır. En üst kapitalist gelişmiş ülkelerde bile devlet düzenleyici işlevinden öte teşvikler aracılığıyla piyasa mekanizmasının işleyişine müdahale edebilmektedir (Duran, 2003:8).

Gelişmiş ülkeler;

- Geri kalmış bölgelerin kalkındırılması
- Teknolojik avantajlarını koruyabilmek
- Sektörel avantajlarını kaybeden sektörlerin güçlendirilmesi veya üretim faktörlerinin alternatif alanlara kaydırılması (Küçüker, 2000:134)
- İstihdamın artırılması

için teşvikleri kullanabilmektedirler (Kadıoğlu, 2007:49).

Gelişmekte olan ülkelerin sorunları gelişmiş ülkelere göre daha çok ve daha zor olması nedeniyle teşviklerin önemi daha da artmaktadır. Gelişmekte olan ülkeleri teşvik tedbirleri teşvik tedbirleri almaya iten en önemli neden sanayilerini diğer güçlü sanayi ülkelerinden korumaktır (Duran, 1998:14).

Gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere farklı olarak;

- Ekonomik kalkınmanın sağlanması
- Sanayi yatırımlarının artırılması
- Gümrük vergilerinden korunma
- Ölçek ekonomilerinden yararlanma
- Kaynak kullanımı ve dağılımını yönlendirme ihtiyacı
- Doğal kaynakların işletilmesi
- Sanayi hamleleri için kurumsal ve bireysel eğitim ihtiyacı

gibi gerekçelerle teşviklerden faydalanmaktadır (Kadıoğlu, 2007:51)

5. Teşviklerin Ekonomik Etkileri

Hangi teşvikin hangi sonucu vereceğini önceden bilmek zordur. Teşviklerin etkileri, teşvikin uygulandığı ekonominin şartlarına, vergi idaresinin gücüne, gerçekleştirilen yatırımların türüne ve devletin bütçe kısıtlarına göre değişebilmektedir.

Teşviklerin ekonomik etkilerini, devletin bu programlara mali kaynak sağlama şekline ve desteğin verilmiş biçimine göre sınıflandırmak mümkündür.

Finansman şekli yönünden incelendiğinde genel olarak teşviklerin herhangi bir maliye politikası aracı ile benzer ekonomik etkilere sahip olduğu görülmektedir. Uygulamadaki etkileri ise işletme kararları ve kaynak dağılımı üzerine olmaktadır.

Teşvikler, bütçe üzerinde ek harcama meydana getirerek toplam giderleri artırdığından ya da gelirden vazgeçme yoluyla toplam gelirleri azalttığından bütçe açığının artmasına (fazlalık varsa azalmasına) yol açar. Bu durumda devlet vergi oranlarını artırabilir veya yeni vergiler koyabilir. Bir başka yol ise bütçedeki diğer harcama kalemlerinde kısıntıya gitmektir. Her ikisinin de yapılmaması ve bütçe açığı olması durumunda borçlanmaya gidilmesi gerekecektir.

Vergi oranlarının artırılması ya da ek vergiler konulması durumunda harcanabilir gelirin azalması sonucu tüketim seviyesi olumsuz etkilenecek tüketim yapısı değişebilecektir. Vergi artışı sonucu harcanabilir geliri azalan tüketiciler harcamalarını azaltmayıp tasarruf ya da yatırımlarını azaltma yoluna giderse yatırım tasarruf dengesi bozulabilir.

Devlet yardımlarının iç borçlanmayla karşılanması durumunda özel kesim tasarruflarının kamuya kayması, faizlerin yükselmesi ve yatırımların azalması sonucu ortaya çıkacaktır (Leblebici, 2002:4).

Teşvikler özelliği itibarıyla genellikle yüksek gelirli kesimlere sağlanmaktadır yani düşük gelir düzeyindekilerden yüksek gelir düzeyindekilere bir kaynak aktarımı söz konusu olmaktadır. Bu durum ise gelir dağılımını bozucu etki oluşturabilmektedir (Barbour, 2005:9).

Herhangi bir sektöre verilen teşvik bu sektördeki arz ve talepte artış meydana getirmekte ve diğer sektörlerin arz ve talebini etkilemektedir. Bu durum teşvikli sektörün yaygın olması durumunda diğer sektörlerin üretim maliyetlerini ve faktör fiyatlarını değiştirecektir (Ford – Suyker, 1990:66).

Teşviklerin ekonominin geneline olan etkileri kadar işletmeler üzerinde mikro etkileri de olmaktadır. Vergi indirimi içeren teşviklerin KOBİ'lere çok büyük katkılar sağladığı, başlangıç aşamasındaki küçük işletmelere teknik eğitim, alt yapının düzeltilmesi gibi konularda sağlanan yardımlar sonucunda bu işletmelerin ihracat yapabilme imkanı buldukları çeşitli araştırmalar sonucunda tespit edilmişlerdir (Gülmez, 2010:242).

Vergi teşvikini savunanlar, vergilemeye en duyarlı projelerin en elverişli vergi uygulamalarına tabi tutulmaları durumunda vergi teşviklerinin gelir ve servet dağılımının iyileştirilmesi, yoksulluğun azaltılması gibi amaçlara hizmet ettiği görüşünde birleşmektedir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ev sahibi ülkelerdeki vergileme politikalarına karşı duyarlı olduğu tespit edilmiş (Mutti - Grubert, 2002:1) doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye çekilmesi için birçok mali aracın olduğu ancak mali nitelikteki teşviklerin bunlar arasında en önemlisi olduğu vurgulanmaktadır (Davies - Ellis, 2007:1423).

Vergi teşviklerinin aleyhindeki görüşlerin en önemlilerinden biri bu uygulamaların bürokrasiyi ve yolsuzlukları artırdığı varsayımdır. Vergi teşvikleri açık kural ve düzenlemeler olmaksızın geniş bir idari takdir yetkisine dayalı olarak verilirse bu varsayım haklılık kazanır. Zira bu durumda bürokratlar rüşvet almak için yeterli fırsatı bulurlar veya siyasetçiler oy maksimizasyonu karşılığında olumlu dışsallıkların oluşmayacağı alan veya sektörlerle vergi teşviki verme olanağı bulabilirler (Sarıöz, 2006:310-311).

6. Araştırmanın Önemi

Devletlerin, ekonomik kalkınmayı sağlamak üzere ülke kaynaklarının yönlendirilmesi amacıyla kullanabilecekleri en önemli araçlardan biri olan teşvikler, ülkelerin olduğu kadar, illerin kalkınması ve gelişmesine yardımcı olacak yatırımların yapılması, diğer illere yapılması muhtemel yatırımların çekilmesi, istihdamın artırılması gibi sosyoekonomik amaçlara hizmet etmektedir. Bu kadar önemli işlevleri olan teşviklere talebin, dolayısıyla yatırım isteğinin artırılması teşviklerden faydalanan işletmelerin memnuniyetsizliklerinin ve buna sebep olan noktaların iyi anlaşılacak yapılacak düzenlemelerle mümkün olabilecektir. Bu araştırmada Isparta ilinde teşviklerden faydalanan işletmelerin memnuniyetleri ile ilgili yapılacak tespitlerin teşviklerin daha etkili ve yerinde kullanılması yönünde yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Teşviklerle ilgili literatür incelendiğinde genellikle teşviklerin etkinliği, firmaların yatırım kararlarına olan etkisi gibi konular üzerine yoğunlaşıldığı, teşviklerden faydalananların memnuniyetinin ve isteklerinin ihmal edildiği görülmektedir. Çalışmamız teşvik kullananların memnuniyet düzeyine odaklanması bakımından teşvik kavramına farklı bir açıdan bakmaktadır.

7. Araştırmanın Yöntemi

7.1. Ana Kütle ve Örneklem

Bu araştırmanın ana kütesini, Tarım Bakanlığı (Kırsal Kalkınma Yatırımlarını Destekleme Programı (KKYDP)), Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve

Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB), Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA) ve Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) tarafından verilen teşviklerden 2009 – 2012 yılları arasında faydalanan ve Isparta il merkezi, ilçeleri ve köylerinde faaliyet gösteren işletmeler oluşturmaktadır.

Bu kurumlardan alınan faydalanıcı listelerinde belirtilen işletmeler;

Tarım Bakanlığı	:212
KOSGEB	:100
BAKA	: 9
TKDK	: 1

olmak üzere toplam araştırma evreni 322 faydalanıcı olarak belirlenmiş ve tüm faydalanıcılara ulaşılmak istenmiştir. Çeşitli nedenlerle 151 faydalanıcıya ulaşılmıştır.

7.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak yüz yüze anket yöntemi kullanılmıştır. Anketler daha önce oluşturulmuş listede bulunan işletmelere gidilerek uygulanmıştır. İşletmelere gidilmeden önce telefonla görüşülerek randevu alınmaya çalışılmış iletişim bilgilerinde hata ya da değişiklik olan işletmelere önceden görüşülmeden gidilmiş, ankete katılmak istemediğini belirten işletmelere ise gidilmemiştir.

Anket formu toplam 71 soru ve 3 sayfadan oluşmaktadır. Anket sorularının sayısı istenen analizlerin elde edilmesini doğru sonuçlara ulaşılmasını sağlayacak düzeyde tutulmuştur. Anket sorularının sayısı anketi cevaplamada isteksizlik oluşturmasına rağmen istenilen sayıya ulaşılmıştır.

Anket formunda katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular, faydalandıkları teşvik sistemini tanımaya yönelik sorular ile aldıkları teşvik ile ilgili memnuniyet düzeylerini ölçmeye yönelik sorular yer almaktadır.

Anket soruları iki şıklı, çoktan seçmeli, açık uçlu ve 5'li Likert ölçeğine göre hazırlanmıştır. Katılımcıların memnuniyet düzeylerini ölçmeye yönelik olan sorular 5'li Likert (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Kararsızım, 4=Katılıyorum, 5= Kesinlikle Katılıyorum) ölçeğine göre hazırlanmıştır.

8. Verilerin Analizi

Yüz yüze anket yöntemiyle elde edilen veriler Statistic Package for the Social Sciences (SPSS) 15.0 paket programı kullanılarak analizleri yapılmıştır.

Ankete katılanların verdiği cevapların gerçek durumu yansıttığı varsayılmaktadır.

Araştırmada, güvenilirlik (cronbach's alpha) analizi, frekans tabloları ve verilerin normal dağılıma uygun olmaması nedeni ile Mann-Whitney U testi kullanılmıştır.

İşletmelerin memnuniyet düzeylerini ölçmeye yönelik olarak oluşturulan 54 adet sorudan oluşan ölçeğin güvenilirlik analizi Cronbach's Alpha ile hesaplanmıştır. Cronbach's Alpha ile yapılan hesaplama sonucunda " α " katsayısı ".892" olarak hesaplanmıştır. Bu ".892" alpha değeri ölçeğin yüksek dereceli güvenilir bir ölçek

olduğunu göstermiştir (Akbulut, 2010:80).

Araştırmaya katılan faydalanıcı işletmeler ile ilgili frekans analizleri aşağıda verilmiştir.

Tablo 1. Faydalanıcı Türüne İlişkin Bulgular

İşletme Türü	Frekans	Yüzde
Şahıs İşletmesi (Gerçek kişi)	102	67.5
Tüzel Kişiliğe Haiz İşletme	49	32.5
Toplam	151	100

Araştırmaya katılan faydalanıcıların işletme türlerine ait bilgiler Tablo 1’de verilmektedir. Tabloya göre işletmelerin 102’si yani %67.5’inin şahıs işletmesi, 49 tanesine karşılık gelen %32.5’inin ise tüzel kişiliğe sahip işletme (kooperatif ve limited şirket) olduğu görülmektedir.

Tablo 2. İşletmenin Faydalandıkları Teşvik Türüne İlişkin Bulgular

Teşvik Türü	Frekans	Yüzde
Hibe	81	53.6
Kredi	70	46.4
Toplam	151	100

Araştırmaya katılan faydalanıcıların faydalandıkları teşvik türlerine ait bilgiler Tablo 2’te verilmektedir. Tabloya göre işletmelerin 81’i (%53,6) hibe desteklerinden, 70’i (%46,4) faizsiz ya da düşük faizli kredilerden faydalanmışlardır.

Tablo 3. Teşviklerin Ödenme Zamanı ve Ödeme Şeklinin Uygunluğuna İlişkin Bulgular

Teşviklerin Ödeme Zamanı ve Şekli Uygun mu?	Frekans	Yüzde
Evet	110	72.8
Hayır	41	27.2
Toplam	151	100

Araştırmaya katılan faydalanıcıların faydalandıkları teşviklerin ödenme zamanı ve ödeme şeklinin uygunluğuna ait bilgiler Tablo 3’te verilmektedir. Tabloya göre işletmelerin 110’u (%72.8) ödeme şeklini uygun bulmakta, 41’i (%27.2) ise ödeme şeklini uygun bulmamaktadır. Faydalanıcılar büyük oranda ödeme şekli ve zamanı açısından memnun olmaları önemli bir bulgu olarak karşımıza çıkmıştır.

Tablo 4. İşletmelerin Teşviklere İhtiyaç Duyma Nedenlerine İlişkin Bulgular

Teşvikler İhtiyaç Duyma Nedeni	Frekans	Yüzde
Üretim miktarını artırmak	55	36.4
Üretim kalitesini artırmak	13	8.6
Satış gelirlerini artırmak	38	25.2
Kendi işime başlayabilmem için zorunlu olmam	30	19.9
Geçimimi sağlayabilmem için zorunlu olmam	2	1.3
Yeni pazarlara girebilmek	5	3.3
Yeni ürün üretmek	6	4.0
Rekabet gücünü artırmak	2	1.3
Toplam	151	100

Araştırmaya katılan faydalanıcıların teşviklere ihtiyaç duyma nedenlerine ait bilgiler Tablo 4’te verilmektedir. Tabloya göre işletmelerin 55’i (%36.4) üretim miktarını artırmak, 13’ü (58.6) üretim kalitesini artırmak, 38’i (%25.2) satış

gelirlerini artırmak, 30'u (%19.9) Kendi işine başlayabilmesi için zorunlu olması, 2'si (%1.3) geçimini sağlayabilmek için zorunlu olması, 5'i (%3.3) yeni pazarlara girebilmek için, 6'sı (%4.0) yeni ürün üretmek, 2'si (%1.3) rekabet gücünü artırmak için teşviklere ihtiyaç duymaktadır.

Tablo 5. İşletmelerin Teşviklerden Haberdar Olma Şekline İlişkin Bulgular

Teşvikler ve Desteklerden Nasıl Haberdar Oldunuz	Frekans	Yüzde
TV	23	15.2
Radyo	1	.7
Ulusal Gazeteler	6	4.0
Yerel gazeteler	14	9.3
Tanıtım Toplantıları	50	33.1
Yerel TV'ler	6	4.0
3.Şahıslar	51	33.8
Toplam	151	100

Araştırmaya katılan faydalanıcıların teşviklerden haberdar olma şekillerine ait bilgiler Tablo 5'da verilmektedir. Tabloya göre işletmelerin 23'ü (%15.2) ulusal televizyon kanallarından, 1'i (%0.7) radyo kanallarından, 6'sı (%4.0) ulusal gazetelerden, 50'si (%33.1) kurumlar tarafından gerçekleştirilen tanıtım toplantılarından, 6'sı (%4.0) yerel televizyon kanallarından, 51'i (%33.8) 3. şahıslardan ilk bilgiyi edinmişlerdir. Teşviklerden haberdar olmada tanıtım toplantılarının oranının yüksek olması, kurumların bu tür toplantıları organize etmesinin önemini göstermektedir. Ayrıca 3. Şahısların oranının da yüksek olması, teşviklerden yararlananların memnuniyet düzeylerinin yükseltilmesi durumunda yeni teşvik başvurularını pozitif yönde artıracaktır.

Ankete katılan faydalananların çoğunluğu Tarım Bakanlığı ve KOSGEB teşviklerinden faydalanan işletmeler olduklarından bu kurumlardan teşvik alan işletmelerin memnuniyet düzeyleri Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiş, diğer kurumların teşviklerinden faydalanan işletmeler göz ardı edilmiştir.

Tablo 6. Destekleme Alınan Kurumun Memnuniyet Düzeyine Etkilerine İlişkin Bulgular

Hipotez	Teşvik Alınan Kurum	Mean	Z değeri	Sig.
H ₁ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Teşvikler ile ilgili taahhütlerin kurum tarafından zamanında yerine getirmesinde anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	3,97	-2,500	,012
	KOSGEB	3,08		
H ₂ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Kurumda işlemlerin yapılması için bekleme sürelerinde anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	2,8632	-2.273	,023
	KOSGEB	3,4490		
H ₃ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında şikayetlerime zamanında ve yeterli cevap alabilmede anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	3,8632	-4,019	,000
	KOSGEB	2,9388		
H ₄ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Kurumun ilk eğitim konusunda gerekli desteği vermesinde anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	2,4316	-2.775	,006
	KOSGEB	3,1429		

Hipotez	Teşvik Alınan Kurum	Mean	Z değeri	Sig.
H ₅ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Kurumun hizmet binası modern bir görünüme sahip olmasında anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	1,7789		
	KOSGEB	2,8571	-4,378	,000
H ₆ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Kurumun hizmet binasına ulaşım rahatlığında anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	1,9579		
	KOSGEB	2,9388	-3,980	,000
H ₇ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Kurumda uygun bir bekleme salonu bulunmasında anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	1,6316		
	KOSGEB	2,7143	-4,424	,000
H ₈ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Genel olarak Kuruma güvende anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	3,4947		
	KOSGEB	2,8776	-2,298	,022
H ₉ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Danışmanlık hizmeti gerekliliğinde anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	3,2947		
	KOSGEB	3,9592	-3,100	,002
H ₁₀ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Görüş ve önerilerimi ilgili kişilere rahatlıkla iletebilmede anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	3,8211		
	KOSGEB	3,1837	-2,892	,004
H ₁₁ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Beni bilgilendiren/yardımcı olan personele güvende anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	3,5579		
	KOSGEB	2,9796	-2,105	,035
H ₁₂ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Personelle ilgili şikayetlerin kurum tarafından dikkate alınmasında anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	3,6842		
	KOSGEB	2,7755	-4,895	,000
H ₁₃ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Teşvik veren kurum bürokratik işlemlerde internet sitesini etkili kullanırda anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	2,0947		
	KOSGEB	2,5306	-2,512	,012
H ₁₄ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Prosedürlerle ilgili şikayetlerin kurum tarafından dikkate alınmasında anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	3,4842		
	KOSGEB	2,6735	-4,422	,000
H ₁₅ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Destekleme oranının yeterli bulunmasında anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	3,2632		
	KOSGEB	2,5102	-3,404	,001
H ₁₆ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Destekleme kriterlerinin uygun bulunmasında anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	3,2316		
	KOSGEB	2,6327	-2,588	,010
H ₁₇ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Destek kapsamının uygunluğunda anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	3,1789		
	KOSGEB	2,7347	-2,090	,037

Hipotez	Teşvik Alınan Kurum	Mean	Z değeri	Sig.
H ₁₈ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Teşviklerden faydalanabilmek için yaptığım harcamalara ve katlandığım zahmete değmesinde anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	3,6842	-3,365	,001
	KOSGEB	2,7347		
H ₁₉ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Almış olduğum destek hedeflerime ulaşmada yardımcı olmada anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	3,6842	-3,303	,001
	KOSGEB	2,8776		
H ₂₀ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Teşvik sonunda gelirlerimde artış olmada anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	3,6526	-4,420	,000
	KOSGEB	2,7143		
H ₂₁ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Teşvik sonrası üretim miktarında artış olmada anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	3,6277	-3,248	,001
	KOSGEB	2,8293		
H ₂₂ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Almış olduğum Teşvik, konu ile ilgili yeni ihtiyaçlarım olduğunu fark etmeme neden olduda anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	2,9053	-2,482	,013
	KOSGEB	3,3878		
H ₂₃ Tarım Bakanlığı ile KOSGEB'ten destek alan işletmeler arasında Teşvik sonrası üretim kalitesinde artış olmasında anlamlı fark vardır.	Tarım Bakanlığı	2,2128	-2,572	,010
	KOSGEB	2,8293		

Tarım Bakanlığı ve KOSGEB teşviklerinden faydalanan işletmelerin anket sorularına verdikleri cevaplar Tablo 6'de gösterilen yirmi üç soruda farklılık göstermiş ve hipotezler kabul edilmiş, diğer sorularda ise farklılık gözlenmemiştir.

Teşvik veren kurum tarafından taahhütlerin zamanında yerine getirilmesi, şikâyetlere zamanında ve yeterli cevap alma ve kuruma güvenmede Tarım Bakanlığı lehine anlamlı bir fark görülmektedir.

Tarım Bakanlığından teşvik alan işletmeler üretimlerinde ve gelirlerinde artış olduğunu belirtirken, KOSGEB'ten teşvik alan işletmeler üretim kalitesinde artış olduğunu ve almış oldukları teşviklerin yeni ihtiyaçları olduğunu fark etmelerine neden olduğunu belirtmişlerdir.

Tarım Bakanlığı'nın ve KOSGEB'in teşviklerinden faydalanan işletmeler arasında fark olmaksızın "Türkiye'de teşviklerden faydalanmayı artırmak için yeni yaklaşımlar geliştirilmesi gerekmektedir" sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde, katılımcıların böyle bir yaklaşım geliştirilmesi gerektiğini düşündükleri görülmüştür (mean = Tarım Bakanlığı 4,0211 – KOSGEB 4,1429).

Tablo 7. İşletmelerin Faydalandıkları Teşvik Şekline İlişkin Bulgular

Hipotez	Teşvik Şekli	Mean	Z değeri	Sig.
H ₁ Hibe alan işletmeler ile Kredi alan işletmeler arasında Teşvikler ile ilgili taahhütlerin zamanında yerine getirilmesinde anlamlı fark vardır.	Hibe	3,20	-4,056	,000
	Kredi	4,30		
H ₂ Hibe alan işletmeler ile Kredi alan işletmeler arasında Teşvik için başvuruda bulunduğum kuruma gitmeden (Tlf vb araçlarla) yeterli bilgi ve destek alabilmede anlamlı fark vardır.	Hibe	3,000	-2,469	,014
	Kredi	3,5429		
H ₃ Hibe alan işletmeler ile Kredi alan işletmeler arasında Projenin kabul kriterleri, önemli kilometre taşları, kısıtları, detaylı olarak bildirilmesinde anlamlı fark vardır.	Hibe	2,83	-2,241	,025
	Kredi	3,30		
H ₄ Hibe alan işletmeler ile Kredi alan işletmeler arasında Kurumda işlemlerin yapılması için uzun süre beklemek zorunda kalmalarında anlamlı fark vardır.	Hibe	3,3457	-2,715	,007
	Kredi	2,6857		
H ₅ Hibe alan işletmeler ile Kredi alan işletmeler arasında İhtiyacım olduğu halde alamadığım hizmetler bulunmasında anlamlı fark vardır.	Hibe	3,1111	-3,076	,002
	Kredi	2,4429		
H ₆ Hibe alan işletmeler ile Kredi alan işletmeler arasında Şikayetlere zamanında ve yeterli cevap alabilmede anlamlı fark vardır.	Hibe	3,1852	-4,210	,000
	Kredi	3,9857		
H ₇ Hibe alan işletmeler ile Kredi alan işletmeler arasında Kurumun tanıtımının yeterince yapılmasında anlamlı fark vardır.	Hibe	3,0123	-2.257	,024
	Kredi	3,4286		
H ₈ Hibe alan işletmeler ile Kredi alan işletmeler arasında Kurumun işletmemin sürdürülebilirliği ile ilgili tavsiyelerde bulunmasında anlamlı fark vardır.	Hibe	2,3580	-3,544	,000
	Kredi	1,6286		
H ₉ Hibe alan işletmeler ile Kredi alan işletmeler Kurumun hizmet binası modern bir görünüme sahip olmasında anlamlı fark vardır.	Hibe	2,6790	-4,414	,000
	Kredi	1,7143		
H ₁₀ Hibe alan işletmeler ile Kredi alan işletmeler arasında Kurumun hizmet binasına ulaşım rahatlığında anlamlı fark vardır.	Hibe	2,8272	-4,894	,000
	Kredi	1,8000		
H ₁₁ Hibe alan işletmeler ile Kredi alan işletmeler arasında Kurumda uygun bir bekleme salonu mevcudiyetinde anlamlı fark vardır.	Hibe	2,4568	-4,469	,000
	Kredi	1,5429		
H ₁₂ Hibe alan işletmeler ile Kredi alan işletmeler arasında Genel olarak Kuruma güvende anlamlı fark vardır.	Hibe	3,0370	-2,690	,007
	Kredi	3,6571		
H ₁₃ Hibe alan işletmeler ile Kredi alan işletmeler arasında Danışmanlık hizmeti gerekliliğinde anlamlı fark vardır.	Hibe	4,0123	-5,122	,000
	Kredi	2,9714		
H ₁₄ Hibe alan işletmeler ile Kredi alan işletmeler arasında Görüş ve önerilerini ilgili kişilere rahatlıkla iletebilmede anlamlı fark vardır.	Hibe	3,3086	-3,891	,000
	Kredi	3,9857		
H ₁₅ Hibe alan işletmeler ile Kredi alan işletmeler arasında Kurum personeli ile rahat iletişim kurabilmede anlamlı fark vardır.	Hibe	3,5679	-2,165	,030
	Kredi	3,9857		
H ₁₆ Hibe alan işletmeler ile Kredi alan işletmeler arasında Bilgilendiren - yardımcı olan personele güvende anlamlı fark vardır.	Hibe	3,1235	-2,407	,016
	Kredi	3,7143		
H ₁₇ Hibe alan işletmeler Kredi alan işletmeler arasında Kurumda çalışan personel sayısı yeterliliğinde anlamlı fark vardır.	Hibe	3,1857	-2,622	,009
	Kredi	3,6857		
H ₁₈ Hibe alan işletmeler Kredi alan işletmeler arasında Personel iyi görümlü olmasında anlamlı fark vardır.	Hibe	3,7284	-2,134	,033
	Kredi	4,1286		

Hipotez	Teşvik Şekli	Mean	Z değeri	Sig.
H ₁₉ Hibe alan işletmeler Kredi alan işletmeler arasında Personelin ayırdığı süre yeterliliğinde anlamlı fark vardır.	Hibe	3,1358	-3,123	,002
	Kredi	3,7571		
H ₂₀ Hibe alan işletmeler Kredi alan işletmeler arasında Personelle ilgili şikâyetlerin Kurum tarafından dikkate alınmasında anlamlı fark vardır.	Hibe	2,9383	-5,868	,000
	Kredi	3,9143		
H ₂₁ Hibe alan işletmeler Kredi alan işletmeler arasında Prosedürlerle ilgili şikâyetlerin Kurum tarafından dikkate alınmasında anlamlı fark vardır.	Hibe	2,9012	-4,170	,000
	Kredi	3,6143		
H ₂₂ Hibe alan işletmeler Kredi alan işletmeler arasında Türkiye'de verilen teşvik ve destekler yeterli görülmesinde anlamlı fark vardır.	Hibe	2,7901	-1,995	,046
	Kredi	3,1857		
H ₂₃ Hibe alan işletmeler Kredi alan işletmeler arasında Destekleme kriterleri uygunluğunda anlamlı fark vardır.	Hibe	2,8395	-2,125	,034
	Kredi	3,2857		
H ₂₄ Hibe alan işletmeler Kredi alan işletmeler arasında Teşviklerden faydalanabilmek için yapılan harcamalara ve katlanılan zahmete değmesinde anlamlı fark vardır.	Hibe	2,8765	-4,605	,000
	Kredi	3,9714		
H ₂₅ Hibe alan işletmeler Kredi alan işletmeler arasında Alınmış olunan teşvikin hedeflerine ulaşmada yardımcı olmasında anlamlı fark vardır.	Hibe	2,9877	-4,700	,000
	Kredi	3,9714		
H ₂₆ Hibe alan işletmeler Kredi alan işletmeler arasında Teşvik sonunda gelirlerinde artış olmasında anlamlı fark vardır.	Hibe	2,9259	-4,690	,000
	Kredi	3,8571		
H ₂₇ Hibe alan işletmeler Kredi alan işletmeler arasında Teşvik sonrası üretim miktarında artış olmasında anlamlı fark vardır.	Hibe	3,0274	-3,906	,000
	Kredi	3,8261		
H ₂₈ Hibe alan işletmeler Kredi alan işletmeler arasında Alınan Teşvikin konu ile ilgili yeni ihtiyaçları olduğunu fark etmesine neden olmalarında anlamlı fark vardır.	Hibe	3,2469	-2,072	,038
	Kredi	2,8857		
H ₂₉ Hibe alan işletmeler Kredi alan işletmeler arasında Teşvik sonrası üretim kalitesinde artış olmasında anlamlı fark vardır.	Hibe	2,9726	-4,627	,000
	Kredi	1,9710		

Hibe alan işletmelerle kredi şeklinde teşvikten faydalanan işletmelerin cevapladığı anket sorularından otuzunda farklılık gözlemlenerek Tablo 7'de gösterilmiştir. Farklılık gözlemlenen hipotezler kabul edilmiştir. Diğer sorularda farklılık gözlenmemiştir.

Projelerin kabul kriterleri ve kısıtlarının detaylı olarak bildirilmesi, kurumun tanıtımının yeterince yapılması, kuruma güven, teşviklerden faydalanabilmek için yapılan harcamalara ve katlanılan zahmete değmesi, teşvik sonunda gelirlerinde ve üretim miktarında artış olmaları konularında kredi alan işletmeler lehine anlamlı bir fark olduğu;

Sürdürülebilirlikle ilgili tavsiyede bulunulması, danışmanlık hizmetinin gerekliliği, destek sonunda yeni ihtiyaçları olduğunun farkına varma ve üretim kalitesinde artış konularında hibe alan işletmeler lehine anlamlı bir fark olduğu gözlenmiştir.

Hibe alan işletmelerin kredi alan işletmelere göre daha yüksek oranda danışmanlık hizmeti alınmasını (mean= hibe 4,0123 – kredi 2,9714) ve Türkiye'de teşviklerden faydalanmayı artırmak için yeni yaklaşımlar geliştirilmesi gerekliliğini (mean= hibe 4,0864 – kredi 3,9571) belirtmişlerdir.

9. Sonuç ve Değerlendirme

Bu araştırma, Isparta ilinde faaliyet göstererek, Tarım Bakanlığı, KOSGEB, BAKA ve TKDK'dan teşvik alan işletmeler üzerinde yapılmıştır.

İşletmelerin faydalandıkları teşvik türlerinin çoğunluğunun hibe olmakla beraber faizsiz ve düşük faizli kredi kullananlar da olduğu görülmüştür. Hibe kullananların hibenin tutarının yatırımın sonunda ödenmesini uygun bulmalarına rağmen avans ödemesi yapılmasının daha iyi olacağını belirttikleri, bu ödeme şeklini uygun bulmayanların da hibe tutarının bir kısmının avans olarak ödenmesini tercih ettikleri gözlenmiştir. Teşviklerden faydalanmak isteyen işletme sayısının artırılmasında avans ödemesi yapılmasının etkili olacağı düşünülmektedir.

İşletmelerin teşviklere başvurma nedenleri incelendiğinde ilk sırada üretim miktarını artırmak, ikinci sırada satış gelirlerini artırmak ve daha sonra kendi işlerine başlaya bilmeleri için zorunlu olmalarının en önemli üç sebep olduğu gözlenmiştir. Girişimcilik amacıyla teşviklere başvuranların oranının %20'ler civarında olması, teşvik başvuru şartlarının yeni iş kuracaklar için yeterince uygun olmadığını düşündürmektedir.

İşletmelerin teşviklerden haberdar olmasında en etkili yolların 3. şahıslar ve tanıtım toplantıları olduğu görülmüştür. Teşviklerden faydalanmak isteyen işletme sayısının artırılmasında kurumlar tarafından daha etkin tanıtım toplantıları yapılmasının ve teşvikten faydalanan işletmelere daha iyi hizmet vererek faydalanmayı düşünenlere olumlu aktarımlar yapılmasının etkili olacağı düşünülmektedir.

İşletmelerin çoğunluğunun teşvikten faydalanabilmek için katlandıkları zahmete değdiklerini düşünmelerine rağmen bu zahmete değmediğini düşünenlerin ve kararsızların sayısının işletmelerin 1/3'lük kısmını oluşturması teşviklerden faydalanmak isteyen işletme sayısının artırılmasında faydalanıcıların bu zahmete değdiği algısının artırılmasının önemli olduğunu göstermektedir.

Teşviklerle ilgili taahhütlerin zamanında yerine getirilmesi ile ilgili olarak işletmelerin büyük çoğunluğunun taahhütlerin zamanında yerine getirildiğini düşünmektedir.

Türkiye'de teşviklerden faydalanmayı artırmak için yeni yaklaşımlar geliştirilmesi gerekmektedir sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde Tarım Bakanlığı'nın ve KOSGEB'in teşviklerinden faydalanan işletmeler arasında fark olmaksızın, katılımcıların böyle bir yaklaşım geliştirilmesi gerektiğini düşündükleri görülmüştür. Ayrıca şahıs işletmelerinin tüzel kişiliğe sahip işletmelere göre daha yüksek oranda yeni bir yaklaşım gerektiğini düşündükleri görülmektedir.

İşletmelerin danışmanlık hizmeti gereklidir sorusuna verdikleri cevaplar incelendiğinde çoğunluğunun bu hizmetin gerekli olduğunu düşündüğü ayrıca hibe alan işletmelerin kredi alan işletmelere göre daha yüksek oranda danışmanlık hizmeti alınmasını gerekli gördüğü gözlenmiştir.

Teşviklerin dağıtılması ile ilgilenen kurum/kuruluşların teşvik faydalanıcılarını merkeze koyarak faydalanıcı/müşteri odaklı faaliyetlerini yürütmesinin daha geniş kesimlere ulaşarak teşviklerden faydalanmak isteyenlerin sayısını artırması ve

bunun sonucu olarak daha geniş yelpazeden daha nitelikli, sürdürülebilir projelerin desteklenerek kalkınma stratejilerinin uygulanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akbulut, Y., "Sosyal Bilimlerde SPSS Uygulamaları", İdeal Yayıncılık, İstanbul 2010
- Ay, M. H., "Yatırım Teşviklerinin Sabit Sermaye Yatırımları Üzerindeki Etkisi", Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Konya Aralık 2005, Sayı:2 Cilt:5, ss:176-184
- Aydoğuş, İ., "Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Devlet Yardımları", Afyon, 2000
- Aygün, Ö., "Avrupa Birliğinde Devlet Yardımları Sistemi ve Türkiye'ye Yansımaları", Ankara 2007, DPT yayın no: 2706
- Barbour, P., "An Assessment of South Africa's Investment Incentive Regime with a Focus on the Manufacturing Sector", ESAU Working Paper, Number: 14, Overseas Development Institute London Kasım 2005
- Çiloğlu, F., "Teşvik Sisteminin Değerlendirilmesi", Hazine Dergisi 1997 Ekim sayı:7
- Çiloğlu, İ., "Teşvik Politikalarının Yönlendirme Gücü", Hazine Dergisi, sayı:13, Ocak(2000)
- Davies, R. B., Ellis, C. J., "Competition in Taxes and Performance Requirements for Foreign Direct Investment", European Economic Review 51 (2007) 1423-1442
- DPT, "Özel İhtisas Komisyonu raporları, Cilt 1:Devlet Yardımları Alt Komisyonu", Ankara Kasım 1995.
- Duran, M., "Teşvik Politikaları ve Doğrudan Sermaye Yatırımları", Hazine Müsteşarlığı Matbaası, Ankara 2003
- Duran, M. S., "Türkiye'de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları (1968-1998)", Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, Ankara, 1998
- Dünya Ticaret Örgütü http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm8_e.htm#subsidies, 29.11.2012
- Eker, A., "Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de Teşvik Sistemleri ve Politikaları", Doğu Matbaacılık, Ankara 1995
- Ertan F., "Küçük Ve Orta Büyüklükteki İşletme (Kobi)'Lere Sağlanan Kamusal Ar-Ge Teşvikleri: Kamusal Ar-Ge Teşviklerinin Kobi'ler Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bir Anket Çalışması", Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2010 Yüksek Lisans Tezi
- Ford, R., Suyker, W., "Industrial Subsidies in the OECD Economies", OECD Economic Studies No:15, Sonbahar 1990
- Friederiszick, H. W., Röller, L. H., Verouden, V., "European State Aid Control: an Economic Framework", Eylül 2006

- Giray, F. "Küreselleşme Sürecinde Vergi Rekabeti ve Boyutları", Akdeniz Üniversitesi İİBF Dergisi, 9(2005), ss. 93-122
- Gülmez, M., Yalman, İ. N., "Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Kalkınmaya Etkileri: Sivas İli Örneği", Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 24, Sayı: 2, 2010, ss:235-257
- İKV, "Avrupa Birliği'nde Teşvik Sistemi", İstanbul 1994 İKV Yayın No:127
- Kadioğlu, E. "Bölgesel Dengesizliklerin Giderilmesinde Vergi Teşviklerinin Rolü ve Türkiye Örneği", Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Trabzon, Yüksek Lisans Tezi
- Karakoç, K. O., "Rekabet Kurallarının Uluslararasılaşma Süreci ve Uluslararası Örgütlerin Politikaları", Rekabet Kurumu ; yayın no. 0127, Uzmanlık Tezleri Serisi no. 41, Ankara, 2003
- Kocatepe, H., "Devlet Yardımlarının Firmaların Rekabet Gücü Üzerine Etkisi", Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta 2007, Yüksek Lisans Tezi
- Korkmaz, A., Pazarcık, O., Gerçek, C. K., "Ülkemizde Uygulanan Teşvik Sistemi Ekonomi Üzerindeki Etkileri ve Verimlilik Temeline Dayandırma İmkanları", Milli Prodüktivite Merkezi yayınları no: 381, Ankara 1989
- Kutlu, E., Hacıköylü, C., "Avrupa Birliği'ne Tam Üyelik Sürecinde Türkiye ve Avrupa Birliği Ülkelerinde Devlet Yardımları", Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 2007 , Cilt 7 , Sayı 1 s:367-390
- Küçükler, N. C., "Teşvik Teorisi: Ekonomik Argümanlar ve Endüstri Politikaları", Ekonomik Gelişme Teşvikler ve Sivas, Editör: Erdinç Telatar, Türkiye Ekonomi Kurumu, Ankara, 2000, ss.133-159.
- Küçüköğlü, Mahmut, "Vergisel Teşviklerin Bölgesel Kalkınmadaki Rolü: Güneydoğu Anadolu Bölgesi Üzerine Uygulama", Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2005, Doktora Tezi
- Leblebici, F., "Devlet Yardımları Uygulamasının Maliyeti ve Ekonomik Göstergelerle Mukayesesi", DPT yayın no:2663, Ankara 2002
- Leibfritz, W., Thornton, J., Bibbee A., "Taxation and Economic Performance", Economics Department Working Papers No. 176, OECD 1997
- Messerlin, P. A., "External Aspects of State Aids", European Commission, 1999
- Mutti, J., Grubert, H., "Empirical Asymmetries in Foreign Direct Investment and Taxation", Ekim 2002,
- OECD, "The Oecd's Project On Harmful Tax Practices: The 2001 Progress Report", Kasım 2001
- Özkarabüber, M. M., "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Devlet Yardımlarının Kontrolü", Rekabet Kurumu, Ankara 2003

- Özkök, Y., “Türkiye’de Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Gelişmişlik Bazında Değerlendirilmesi”, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Gaziantep 2009, Yüksek Lisans Tezi
- Özdaş, Y., “Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvikleri ve Diyarbakır Bölgesinde Bir Araştırma”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Adana, 2009, Yüksek Lisans Tezi
- Parkin M., “Macroeconomics”, 2.bs, Addison – Wesley Publishing Company, U.S.A. 1994
- Rude, J., “Reform of Agricultural Export Credit Programs”, The Estey Centre Journal of International Law and Trade Policy, Volume 1 Number 1, 2000, s. 66–82
- Sarıöz, Y., “Türkiye’de 1990 Sonrası Uygulanan Yatırım Teşvikleri ve Ekonomik Etkileri”, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006, Yüksek Lisans Tezi
- Schwartz, G., Clement, B., “Government Subsidies”, Journal Of Economic Survey, Vol. 13, No. 2, 1999, ss.120-141
- Topal, M. H., “Uluslararası Kuruluşların Teşviklere Bakışı Ve Turk Teşvik Sisteminin Bu Çerçeve Analizi”, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2006, Yüksek lisans tezi
- Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.9ba9fb9ea 124.93475616 erişim tarihi:30/10/2012
- Ulu, C., “PWC, 2005 Yatırım Teşvikleri Workshop’u”, İstanbul 2004
- Uysal, T., “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Devlet Yardımları”, İktisadi Kalkınma Vakfı yayın no:187, İstanbul 2005

E-ISSN:
2547-9628

Strategic Research Academy ©

© Copyright of Journal of Current Researches on Business and Economics is the property of Strategic Research Academy and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.